

ЗЕЛЕНСЬКА М. І.

асистент

ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"

marina.zelenskaya@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСНОВНИХ УЧАСНИКІВ
МІЖБАНКІВСЬКОГО РИНКУ**

Оскільки функціонування будь-якого ринку повинно передбачати наявність суб'єкта та об'єкта ринкових відносин. Однією з передумов дослідження міжбанківського ринку є визначення основних його учасників. В рамках даної статті запропоновано виділяти чотири категорії суб'єктів міжбанківського ринку – це організатори, оператори, користувачі та регулятори ринку. Оператори ринку – це учасники, які впливають на стан і кон'юнктуру ринку. Користувачі ринку – це суб'єкти економіки, які використовують ринок для розв'язання своїх господарських задач і на ринкову кон'юнктуру значного впливу не мають. Організатори створюють необхідні умови для функціонування ринку, а діяльність регуляторів направлена на контроль інших учасників ринку та попередження ринкових дисбалансів, що загрожують фінансовій безпеці держави.

Ключові слова: міжбанківський ринок, суб'єкти міжбанківського ринку, маркет-мейкери, маркет-юзери.

ЗЕЛЕНСКАЯ М. И.

ассистент

ГБУЗ "Украинская академия банковского дела Национального банка Украины"

marina.zelenskaya@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИДЕНТИФИКАЦИИ ОСНОВНЫХ УЧАСТНИКОВ
МЕЖБАНКОВСКОГО РЫНКА**

Поскольку функционирование любого рынка должно предусматривать наличие субъекта и объекта рыночных отношений, одной из предпосылок исследования межбанковского рынка является определение основных его участников. В рамках данной статьи предложено выделять четыре категории субъектов межбанковского рынка – это организаторы, операторы, пользователи и регуляторы рынка. Операторы рынка – это участники, которые влияют на состояние и конъюнктуру рынка. Пользователи рынка – это субъекты экономики, которые используют рынок для решения своих хозяйственных задач и на рыночную конъюнктуру значительного влияния не имеют. Организаторы создают необходимые условия для функционирования рынка, а деятельность регуляторов направлена на контроль других участников рынка и предотвращение рыночных дисбалансов, угрожающих экономической безопасности государства.

Ключевые слова: межбанковский рынок, субъекты межбанковского рынка, маркет-мейкеры, маркет-юзеры.

ZELENSKA M. I.

assistant

SHEI "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine"

marina.zelenskaya@gmail.com

**THEORETICAL ASPECTS OF THE IDENTIFICATION OF INTERBANK
MARKET PARTICIPANTS**

Since the performance of each market should suppose the existence of the subject and the object of market relations, one of the most important pre-conditions of the interbank market study is the determination of its key participants. Within this article it was suggested to distinguish four categories of interbank market subject. They are the following: market makers, market users, market facilitators and market regulators. Market makers are those who influence state and performance of the market. Market users are the subjects which use the market to satisfy their business needs and almost do not have any influence on the market situation. Market facilitators provide all necessary conditions for the market performance while main responsibilities of market regulators are to control other market participants and prevent feasible market imbalances threatening the economic security of a state.

Keywords: interbank market, interbank market participants, market makers, market users.

Постановка проблеми. Функціонування будь-якого ринку передбачає наявність

об'єкта економічних відносин та суб'єктів, між якими дані відносини виникають. У зв'язку з цим необхідною передумовою комплексного дослідження міжбанківського ринку та економічних процесів, які на ньому відбуваються, є виявлення характерних особливостей організації самого ринку, що пов'язано з визначенням груп його учасників, форм та напрямків їх взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на важливу роль міжбанківського ринку в забезпеченні стабільності фінансового сектору країни, окремі питання його функціонування та розвитку все ще залишаються мало дослідженими. У вітчизняній науковій літературі цей ринок розглядається у складі фінансового ринку як організаційна структура, що опосередковує економічні відносини між банками щодо здійснення операцій з фінансовими ресурсами. Теоретичні та теоретико-методологічні аспекти дослідження міжбанківського ринку та окремих його сегментів представлені у роботах М. М. Буднік, В. В. Васильєвої, В. В. Венгера, О. М. Іваницької, В. М. Іванова, В. І. Міщенко, О. Ю. Смолянської [1–7] та ін., однак питання, що пов'язані з процесом ідентифікації його учасників, на сьогодні розроблені недостатньо, що зумовлює необхідність проведення подальших досліджень у даному напрямку.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних категорій учасників міжбанківського ринку, їх ролі, функцій та аналіз процесу їх взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Учасники економічних відносин, що здійснюють операції на міжбанківському ринку, є його суб'єктами. На нашу думку, доцільно виділити дві основні категорії учасників ринку – тих, хто здійснює свої операції на професійній основі, і тих, хто користується послугами перших, тобто непрофесійних учасників.

До професійних учасників міжбанківського ринку належать комерційні й центральні банки, брокерські компанії, великі фінансово-кредитні установи, які діють від свого імені і приймають участь у торгах і укладенні угод. Непрофесійними учасниками є підприємства або фізичні особи, які відповідно до чинного законодавства мають можливість здійснювати визначений перелік операцій на міжбанківському ринку, наприклад, операції неторговельного характеру з приводу купівлі-продажу іноземної валюти.

Залежно від ролі на міжбанківському ринку його учасників можна умовно поділити на чотири основні групи (рис. 1):

- оператори ринку або маркет-мейкери;
- користувачі ринку або маркет-юзери;
- організатори ринку або фінансові посередники;
- регулятори ринку.

Рис. 1. Класифікація учасників міжбанківського ринку залежно від виконуваної ними ролі

До операторів ринку або маркет-мейкерів (market makers) належать великі банки і фінансові компанії, що визначають поточний рівень валютного курсу або процентних ставок за рахунок значної долі своїх операцій у загальному об'ємі ринку. Переважно це великі міжнародні банки, які підтримують ліквідність ринку. Щоденний об'єм операцій таких банків складає десятки мільярдів доларів США [8].

Ці банки не лише укладають угоди на ринку, а й встановлюють ціни (котирування) для інших його учасників. Тому в міжнародній практиці їх іноді називають «прайс-мейкерами».

На кожному ринку присутні свої маркет-мейкери. При визначенні макрет-мейкерів ключовим є не розмір самого банку, а його частка в сукупному обороті ринку, тобто його здатність встановлювати ціну і впливати на ринок. Наприклад, найбільшими макрет-мейкерами міжнародного валютного ринку є наступні банки: Bank of America, Deutsche Bank AG, Union Bank of Switzerland, Barclays Bank plc, JP Morgan Chase, Citibank NA та інші (таблиця 1).

Таблиця 1

**Найбільші маркет-мейкери міжнародного валютного ринку
(станом на січень 2010 р.) [9]**

№ пор.	Назва банку маркет-мейкера	Частка у обсязі ринку, %
1.	Deutsche Bank AG	19,30
2.	UBS AG	14,85
3.	Citibank NA	9,00
4.	The Royal Bank of ScotlandGroup	8,90
5.	Barclays Bank plc	8,80
6.	Bank of America	5,29
7.	HSBC	4,36
8.	Goldman Sachs	4,14
9.	JP Morgan Chase	3,33
10.	Morgan Stanley	2,86
Інші банки		19,17

Маркет-мейкери є активними учасниками ринку. Вони встановлюють поточний рівень цін за рахунок здійснення операцій один з одним та із меншими банками, що є користувачами ринку [8].

Маркет-юзерами (market users), або користувачами ринку є ті його учасники, які не можуть встановлювати власні ціни. Вони здійснюють свої операції за цінами, що сформувалися на ринку внаслідок взаємодії його активних гравців. Переважно це невеликі банки, які використовують міжбанківський ринок задля вирішення конкретних господарських завдань. Хоча сукупний об'єм їхніх операцій на ринку може бути досить великим, частка кожного з них не є значною.

Таким чином, макрект-юзери – це пасивні учасники міжбанківського ринку. Для укладання угод між собою вони вимушені вслід за зміною ринкових цін періодично зв'язуватися з усіма потенційними контрагентами, пропонуючи їм укласти угоду або отримуючи від них зустрічні пропозиції.

Звісно ж, це вимагає великої кількості перехресних сеансів зв'язку між банками, при цьому лише деякі з них завершуються укладенням угоди. Тому для зменшення витрат і трудомісткості укладання угод банки користуються послугами брокерських фірм.

Брокерські фірми міжбанківського ринку забезпечують зведення покупців та продавців за рахунок акумуляції даних про ціни великої кількості банків. Своім клієнтам вони пропонують найкращий варіант двостороннього котирування, який є комбінацією найбільшої ціни покупки і найменшої ціни продажу. Тому для банку значно легше та швидше зв'язатися з брокером замість того, щоб телефонувати кожному з потенційних контрагентів окремо [10].

Брокерські фірми беруть за посередництво комісію. В міжнародній практиці прийнята система нарахування брокерської комісії, сума якої поділяється порівну між покупцем і продавцем валюти і не включається в котирування. Вона виплачується контрагентами безпосередньо брокеру щомісячно. Провідне положення серед брокерсько-дилерських фірм займають «Меррилл лінч» (Merrill Lynch Pierce & Smith), «І. Ф. Хаттон» (E. F. Hutton), «Голдман Сакс» (Goldman Sachs), «Морган Стенлі» (Morgan Stanley) [11].

Таким чином, брокерські фірми виконують роль посередників і здійснюють на замовлення своїх клієнтів депозитно-кредитні, конверсійні та інші операції.

Не менш важливою є функція інформаційних агентств, які забезпечують усіх учасників ринку необхідною фінансово-економічною інформацією в режимі реального часу. Технічні засоби цих агентств дозволяють банкам маркет-мейкерам опублікувати свої ціни на середньоринкову суму фінансового активу – котирування, а банкам-користувачам ринку – отримати цю інформацію від потенційних контрагентів. До провідних інформаційних агентств належать Томсон Рейтерс (Thompson Reuters), Блумберг (Bloomberg), Тенфор (Tenfore) тощо.

Варто відзначити, що одними із найбільш впливових учасників міжбанківського ринку є центральні (національні) банки. Як правило, вони діють від імені урядів своїх країн і здійснюють монетарну політику, направлену на регулювання валютних курсів та процентних ставок. Засоби їх впливу не передбачають прямого втручання в формування ринкової ціни, однак задля подолання фінансової нестабільності центральні банки можуть здійснювати валютні інтервенції, а також скуповувати іноземну валюту для поповнення валютних резервів або ж продавати її з метою підтримання вартості національної грошової одиниці. Здійснювана ними політика може бути направлена на регулювання рівня процентних ставок за вкладами у національній валюті, рівня інфляції та грошової пропозиції на ринку.

Завдяки застосуванню інструментів монетарної політики відповідно до своїх стратегічних і тактичних цілей центральні банки здатні впливати на всіх учасників міжбанківського ринку як на національному, так і на регіональному та міжнародному рівнях.

Впливовість того чи іншого центрального банку у загальносвітовому масштабі визначається важливістю відповідної валюти для світової економіки. Так, найбільший вплив на світові валютні та грошові ринки мають центральний банк США (The Federal Reserve System) та Центральноєвропейський Банк (Central European Bank), після них – центральний банк Німеччини (Deutsche Bundesbank), Великобританії – Bank of England, Японії – Bank of Japan [12].

Ключовою задачею центральних банків як учасників міжбанківського ринку є забезпечення стабільності національної грошової одиниці, що досягається завдяки використанню широкого кола інструментів монетарної політики. За рахунок комплексу заходів грошово-кредитного регулювання вони чинять як безпосередній вплив на функціонування міжбанківського ринку, наприклад, внаслідок здійснення валютних інтервенцій та надання кредитів комерційним банкам, так і опосередкований, що пов'язаний з законодавчим регулюванням роботи комерційних банків на міжбанківському ринку.

До основних інструментів монетарної політики, механізм дії яких безпосередньо пов'язаний із функціонуванням міжбанківського ринку, належать:

- дисконтна політика;
- політика відкритого ринку.

Дисконтна (облікова політика) – це система заходів центрального банку щодо встановлення і періодичної зміни офіційної облікової ставки за кредитами, що надаються комерційним банкам, із метою впливу на динаміку валютного курсу, стан платіжного балансу і рух капіталів, а також динаміку кредитних вкладень грошової маси і цін [13].

Напрямок зміни облікової ставки центрального банку в бік підвищення чи зниження залежить від типу грошово-кредитної політики (рестрикційного чи експансіоністського), що реалізується в конкретний період, та відповідних цілей регулятивного процесу, спрямованого на обмеження чи розширення кредитних можливостей банківської системи

країни, що позначається на динаміці грошової пропозиції та впливає на кон'юнктуру валютного ринку, позначаючись на змінах обмінного курсу [13].

В Україні дисконтна політика реалізується через установавання Національним банком України облікової ставки, яка, згідно з офіційним визначенням НБУ, є одним з монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир вартості залучених та розміщених грошових коштів на відповідний період і є основною процентною ставкою, що залежить від процесів у макроекономічній, бюджетній сферах та на грошово-кредитному ринку [13].

Політика відкритого ринку – це сукупність операцій купівлі або продажу центральним банком цінних паперів з метою впливу на ресурсну базу комерційних банків. Ці операції центрального банку зумовлюють зміну резервів комерційних банків, що, у свою чергу, позначається на обсязі та вартості банківських кредитів. Внаслідок цього центральний банк має можливість впливати на розмір грошової маси і на рівень ринкової процентної ставки у потрібному напрямі, тобто досягати заздалегідь поставленої мети [13].

Об'єктом операцій центральних банків на відкритому ринку здебільшого є цінні папери, що мають високу ліквідність і користуються постійним попитом за незначних коливань ринкової вартості. Традиційно центральні банки проводять політику відкритого ринку переважно з державними цінними паперами на вторинному ринку. До операцій відкритого ринку не належить купівля центральним банком цінних паперів на первинному ринку, тобто безпосередньо в емітента. Крім того, до операцій відкритого ринку не належать угоди з купівлі та продажу цінних паперів, які центральний банк здійснює не від свого імені та за свій рахунок, а за дорученням казначейства (Міністерства фінансів) з метою підтримання певного курсу державних цінних паперів [13].

Таким чином, на відміну від дисконтної політики, яка здійснює безпосередній вплив на функціонування міжбанківського ринку і його суб'єктів, особливістю політики відкритого ринку є її опосередкована дія на кон'юнктуру міжбанківського ринку.

Серед основних функцій центральних банків як учасників міжбанківського ринку можна виділити наступні [9, 14]:

- формування певної стратегії і тактики при здійсненні політики валютного регулювання;
- управління золотовалютними резервами країни;
- вплив на головні чинники курсоутворення шляхом здійснення валютних інтервенцій;
- регулювання рівня облікової ставки та нормативів обов'язкових резервів;
- контроль за обсягами грошової маси в обігу;
- ведення реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних організацій, ліцензування банківської діяльності;
- визначення порядку здійснення платежів у іноземній валюті, організація і забезпечення виконання валютного контролю комерційних банків та інших кредитних організацій, що мають ліцензію центрального банку на здійснення операцій з валютними цінностями;
- аналіз стану грошово-кредитних, фінансових, цінових і валютних відносин;
- визначення і проведення грошово-кредитної політики;
- монопольне здійснення емісії національної валюти і забезпечення її обігу;
- кредитування комерційних банків та організація системи рефінансування;
- встановлення для банків та інших фінансово-кредитних установ правил проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку та звітності, захисту інформації, цінностей та майна;
- організація та забезпечення системи грошово-кредитної і банківської статистичної інформації, статистики платіжного балансу;
- визначення системи, порядку і форми платежів, у тому числі між банками та фінансово-кредитними установами;
- здійснення банківського регулювання та контролю;

– представлення інтересів держави в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних організаціях, в яких співпраця відбувається на рівні центральних банків.

Таким чином, при здійсненні операцій на міжбанківському ринку центральні банки у переважній більшості випадків переслідують мотиви, пов'язані з захистом інтересів держави, яку вони представляють, та забезпеченням стабільності її грошової одиниці.

Точно ж виявити причини, що спонукають комерційні банки приймати рішення щодо здійснення операцій на міжбанківському ринку досить складно, також складно з'ясувати домінуючі мотиви прийняття таких рішень. Як правило, ні форма власності, ні розмір банку не є вирішальними при виборі тієї чи іншої стратегії поведінки банку на міжбанківському ринку.

Найчастіше укладання угод на міжбанківському ринку може бути пов'язане з необхідністю розв'язання наступного кола задач:

- виконання норм резервування;
- залучення додаткових засобів для здійснення кредитування клієнтів;
- підтримка поточної ліквідності;
- одержання прибутку за рахунок здійснення арбітражних або спекулятивних операцій;
- хеджування ринкових ризиків.

На основі усього вищесказаного можемо сформувану узагальнену схему взаємодії основних учасників міжбанківського ринку (рис. 2).

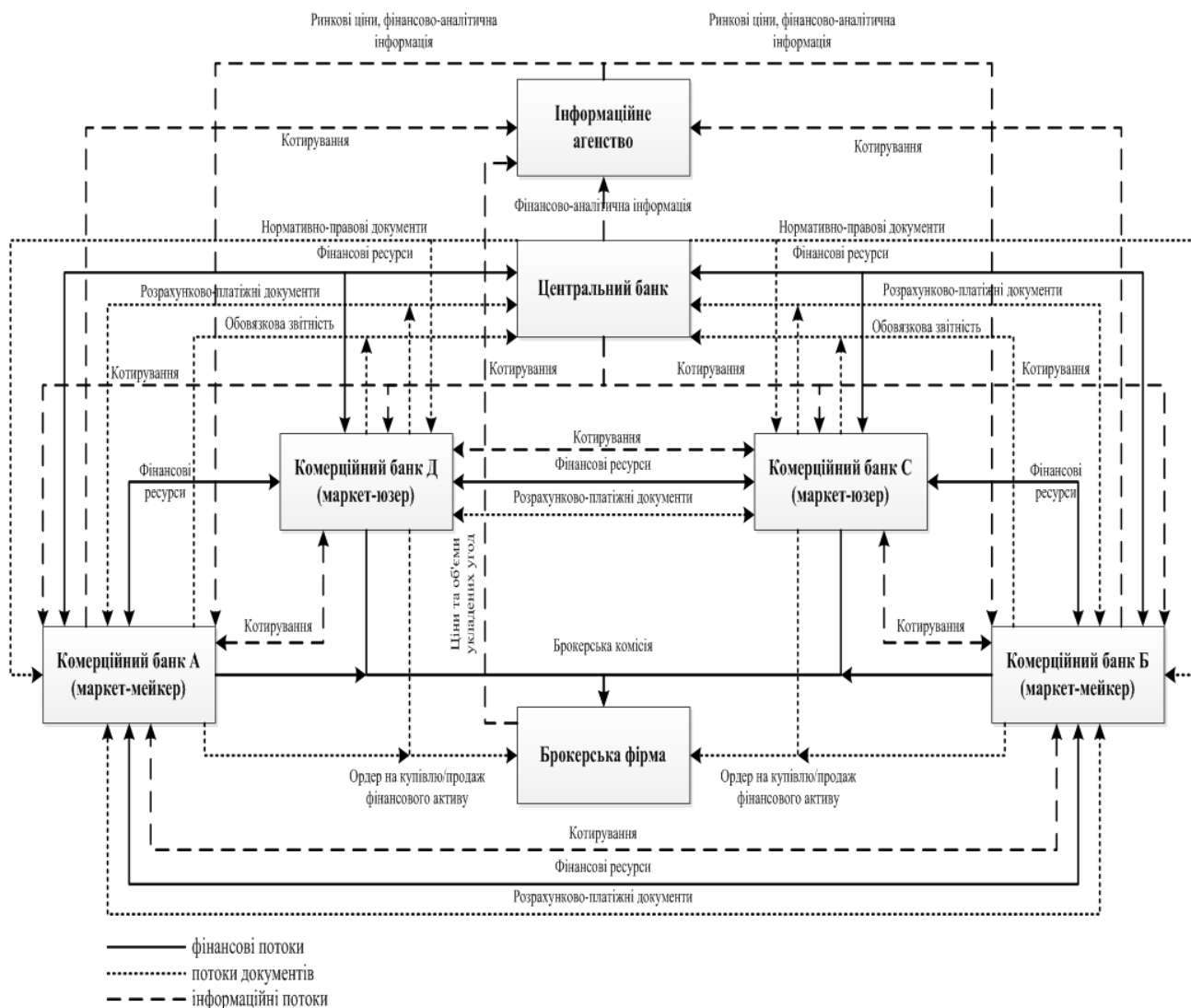

Рис. 2. Схема взаємодії учасників міжбанківського ринку

Із наведеної вище схеми витікає, що механізм функціонування міжбанківського ринку передбачає існування трьох типів потоків, що виникають у результаті взаємодії його учасників:

- фінансові потоки – відображають процес переміщення фінансових ресурсів від одних учасників ринку до інших;
- інформаційні потоки – включають обмін ціновими пропозиціями, розповсюдження ринкової та фінансово-аналітичної інформації;
- потоки документів – включають надання обов'язкової звітності, обмін розрахунково-платіжними документами, переміщення документів нормативно-правового характеру.

Висновки із проведеного дослідження. Таким чином, в рамках даної статті було встановлено, що основні учасники міжбанківського ринку – це переважно комерційні та центральні банки, які укладають угоди на ринку як напряму, так і за посередництва брокерських фірм, що здійснюють пошук контрагента за угодою та проводять операції за дорученням клієнтів. Укладання угод на ринку супроводжується виникненням потоків документів, фінансових та інформаційних потоків, які є результатом взаємодії усіх його учасників.

Список використаних джерел

1. Буднік М. М. Фінансовий ринок : [навчальний посібник] / М. М. Буднік, Л. С. Мартюшева, Н. В. Сабліна. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 334 с. – ISBN 978-966-364-785-2.
2. Васильєва В. В. Фінансовий ринок : [навчальний посібник] / В. В. Васильєва, О. Р. Васильченко – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 368 с. – ISBN 978-966-364-566-7.
3. Венгер В. В. Фінанси : [навчальний посібник] / В. В. Венгер. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 432 с. – ISBN 978-966-364-802-6.
4. Іваницька О. М. Фінансові ринки : [навч. посібник] / О. М. Іваницька. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 96 с.
5. Іванов В. М. Фінансовий ринок : [конспект лекцій] / В. М. Іванов. – К. : МАУП, 2001. – 112 с.
6. Банківські операції : підручник / [Міщенко В. І., Слав'янська Н. Г., Коренева О. Г. та ін.] ; за ред. В. І. Міщенка, Н. Г. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
7. Смолянська О. Ю. Фінансовий ринок : [навч. посібник] / О. Ю. Смолянська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 384 с. – ISBN 966-8365-94-1.
8. Пискулов Д. Ю. Теория и практика валютного дилинга : [прикладное пособие] / Д. Ю. Пискулов. – М. : ИНФРА-М, 1995. – 208 с. – ISBN 5-86225-148-0.
9. Міжнародні фінанси : навчальний посібник / [І. І. Д'яконова, М. І. Макаренко, Ф. О. Журавката та ін.] ; за ред. М. І. Макаренка та І. І. Д'яконової. – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 548 с. – ISBN 978-617-673-118-4.
10. Anthony S. Foreign Exchange in Practice. – New York, Palgrave MacMillan, 2003. – 392 p.
11. Міжнародна економіка : навчальний посібник / [В. Є. Сахаров, В. Будкін, С. Єрохін та ін.] ; за ред. В. Є. Сахарова. – К. : Національна академія управління, 2008. – 432 с.
12. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / [О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць та ін.] ; за заг. ред. О. М. Мозгового. – К. : КНЕУ, 2005. – 504 с.
13. Журавка Ф. О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України : [монографія] / Ф. О. Журавка. – Суми : Ділові перспективи; ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 334 с.
14. Цехла С. Ю. Финансы, деньги и кредит : [конспект лекций] / С. Ю. Цехла, Е. А. Полищук. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2012. – 144 с.